

BESZÁMOLÓK

SZEMLEK

REFERÁTUMOK

A magyar könyvtárügy részvétele az Európai Bizottság CECUP programjában

Az ECUP és az ECUP+ projektek

Mára mindannyiunk számára természetessé vált a hagyományos és az elektronikus dokumentumok elektronikus módon való feldolgozása, felhasználása. Erős bizonytalanság érzékelhető ugyanakkor a könyvtárosok között abban a tekintetben, hogy mit is tehetnek ezekkel az elektronikus dokumentumokkal a szerzői jogok megsértése nélkül. A komplikációt sok esetben az okozza, hogy maguk a szerzők és a kiadók sem tették meg a megfelelő lépéseket, nem határozták meg, mit engednek, s mit nem tenni alkotásaikkal.

Az elektronikus környezetben jelentkező újfajta szerzői jogi problematika volt a témája annak az értekezletnek, melyet az Európai Bizottság XIII/E-4 Főigazgatósága szervezett 1993. november 29-én Luxemburgban. Az értekezleten sok olyan kérdés, probléma merült fel, amelyre a közeljövőben megoldást kell találni. Világossá vált, hogy a könyvtárosokat és információs szakembereket számos hátrány érheti a szerzői jogok helytelen értelmezése esetén.

A Könyvtári, Információs és Dokumentációs Egyesületek Európai Irodája (EBLIDA) 1994 októberében megbízást és pénzügyi segítséget kapott az Európai Bizottságtól egy évre, hogy létrehozza az ún. Európai Szerzői Jogi Felhasználói Fórumot (ECUP), amelynek fő célja, hogy ráirányítsa a könyvtárosok figyelmét a szerzői jog problematikájára. Ennek következményeként az EBLIDA az Európai Unió 14 tagországában és Norvégiában szerzői jogi munkatalálkozókat szervezett, majd megvizsgálva a találkozók eredményeit és határozatait, kidolgozott egy közös európai álláspontot az elektronikus dokumentumokat érintő szerzői jogi kérdésekkel kapcsolatban. Ezt az álláspontot először 1995 júliusában vitatták meg nagy kiadók képviselőivel, majd többször átdolgozták (legutolsó verziója lapunk e számában olvasható).

1996 januárjában az Európai Bizottság további összeggel támogatta a projekt folytatását, ECUP+ néven. Az új program fő célja a korábbi ECUP program eredményeinek nyomon követése, új kapcsolatok kiépítése, és új tudatosító kampányok szervezése.

A CECUP program

Az Európai Bizottság „Telematika a könyvtárak számára” (Telematics for Libraries) elnevezésű programja keretében számos projektet finanszíroz a csatlakozásra váró közép-kelet-európai országokban, lehetőséget teremtve arra, hogy ezen országok is bekapcsolódhassanak a különböző európai szakmai vitákba. Az egyik ilyen projekt a CECUP (Central and Eastern European Copyright User Platform = Közép- és Kelet-európai Szerzői Jogi Felhasználói Fórum), melyet az EBLIDA koordinál. A projekt az ECUP és ECUP+ program Közép-Kelet-Európára kiterjesztett verziója.

A projekt célja, hogy tudatosítsa a térség könyvtárosaiban, információs szakembereiben a szerzői jog kérdéseit, s elősegítse a szerzőijogtulajdonosok és a felhasználók közötti tárgyalásokat. A projekt az Európai Bizottság XIII. Főigazgatóságának telematikai programja keretében jött létre, s 1999 végéig tart.

A CECUP programon belül hat ún. munkacsoportot határoztak meg, amelyek végrehajtását a projekt menedzsere, a finn Tuula Haavisto koordinálja:

1. A közép-kelet-európai régió szerzői jogi állapotának, problematikájának feltérképezése.
2. Szerzői jogi felhasználói munkacsoport létrehozása.
3. Szemináriumok, konferenciák szervezése a tíz csatlakozásra váró országban.
4. Tárgyalások a jogtulajdonosokkal.

5. A szemináriumok, konferenciák és tárgyalások eredményeinek értékelése, a folytonosság biztosítása.

6. Menedzsment és koordináció.

A projekten belül szerzői jogi szemináriumokat, konferenciákat szerveznek, hogy a tíz ország könyvtárosai megismerjék a szerzői jog problematikáját, hatásait és az európai kezdeményezéseket. A rendezvények résztvevői megismerkednek az ECUP és ECUP+ projektek eredményeivel, az EBLIDA és az európai jogtulajdonosok, kiadók között folyó tárgyalások tematikájával, az Európai Unió készülő szerzői jogi direktívájára vonatkozó EBLIDA-állásponttal, s az adott ország nemzeti szerzői jogi szabályozásával is.

A projekten belül létrehoztak egy nemzetközi munkacsoportot, amelyben a projektmenedzseren kívül az EBLIDA igazgatója és a tíz ország egy-egy képviselője vesz részt. A munkacsoport rendszeresen ülésezik.

A CECUP munkacsoport szófiai üléséről

A CECUP program nemzetközi munkacsoportjának legutóbbi ülésére Szófiában, 1999. május 4–5-én került sor. (Előzőleg Ljubljanában és Pozsonyban ült össze a szakbizottság; ez év őszén Budapesten fognak találkozni.) Az alábbiakban az ülésen készült jegyzőkönyvből adunk válogatást:

➤ A tallini, bukaresti, prágai, pozsonyi, budapesti és szófiai szemináriumok tapasztalatai:

- A szemináriumokkal kapcsolatban általában elmondható, hogy valamennyi elérte célját, azaz sikerült megismertetni a könyvtárosokat a *könyvtárak és a szerzői jog* tematikájával, a nemzetközi fejleményekkel és a nemzeti sajátosságokkal. Sikerült kapcsolatokat kiépíteni a döntéshozókkal – elsősorban a vonatkozó minisztériumok képviselőivel –, s ráébreszteni őket a könyvtári, felhasználói érdekek figyelembevételének fontosságára.
- Sok országban szakértői csoportok alakultak, regionális szemináriumokat szerveznek, könyvtári folyóiratok különszámokat jelentetnek meg, biztosítandó a projekt utóéletét, a szakmai párbeszéd folytonosságát.
- A szerzői jogalkotás témájában a legtöbb kritika a konkrét példák hiányára vonatkozott.
- Egy újabb szemináriumsorozaton a következő témákra kell összpontosítani: hogyan változik a könyvtári munka az elektronikus környezetben; milyen következményei lesznek az EU szerzői jogi direktívájának a nemzeti törvénykezésre és gyakorlatra; hogyan változik a kapcsolat a kiadók és a könyvtárak között az elektronikus környezetben; gyakorlati példák és tapasztalatok a licencszerződésekkel kapcsolatban.

➤ A budapesti találkozó előkészítése:

A munkacsoport következő ülésére 1999 októberében Budapesten kerül sor. Túl a szokásos munkatalálkozón, a munkacsoport tagjai különböző nemzetközi és nemzeti kiadók, jogtulajdonosok, előfizetői ügynökségek, írószövetségek képviselőivel is tárgyalásokat folytatnak majd.

➤ Az EBLIDA ajánlásai az elektronikus dokumentumokra vonatkozó licencszerződésekről (I. a budapesti konferencián kiosztott anyagot).

➤ A nyilvános kölcsönzés helyzete a régióban:

Néhány országban (pl. Lettország, Litvánia) a készülő szerzői jogi törvény fog erre vonatkozó kitételeket tartalmazni, több országban ingyenes a hagyományos dokumentumok kölcsönzése, de fizetni kell a kölcsönzésre jogosító olvasójegyért.

➤ A CECUP projekt folytatásáról:

Az Európai Bizottság és az EBLIDA, látva a CECUP projekt sikerességét, várhatóan a program folytatása mellett dönt. A CECUPII néven futó jövőbeli program a következő területekre fog koncentrálni:

- Szemináriumsorozat a licencelés kérdéseiről, és a könyvtári munkában bekövetkezett változásokról.
- További tárgyalások a jogtulajdonosokkal.
- A CECUP weblap folytatása.
- A CECUP hálózat további építése, kapcsolatok kialakítása az egyes országok szerzői jogi szervezeteivel, illetve a nemzeti szerzői jogi csoportok és az Európai Unió képviselői között.
- Pénzügyi támogatás közös európai találkozókra, konferenciákra.
- Jelentés a közép- és kelet-európai országok szerzői jogi helyzetéről.
- Képzés és továbbképzés a CECUP munkacsoport résztvevőinek.

A program tehát, úgy tűnik, folytatódik.

A budapesti szeminárium

Az EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations), az Informatikai és Könyvtári Szövetség és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete *A szerzői jog és a könyvtárak, a használók jogai* címmel rendezett szemináriumot a szerzői jogi törvénykezés könyvtári kihatásairól Budapesten, 1999. május 27–28-án az Országos Széchényi Könyvtárban az Európai Bizottság, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Országos Széchényi Könyvtár és a Soros Alapítvány támogatásával.

A szeminárium fővédnöke *Michael Lake* nagykövet, az Európai Bizottság Magyarországi Delegációjának vezetője volt.

A szervezőbizottság tagjai: *Bakos Éva* (Magyar Szabadalmi Hivatal), *Hegyközi Ilona* (OSZK-KMK), *Koreny Ágnes* (Európai Bizottság Magyarországi Delegációja), *Moldován István* (BKE Központi Könyvtára), *Papp István* (Magyar Könyvtárosok Egyesülete).

A szervezőbizottság előzetesen vagy a konferencia helyszínén az alábbi anyagokat juttatta el a résztvevőkhöz (kb. 70 fő):

1. A könyvtár és a szerzői jog. Irodalomjegyzék
2. A kormány 1100/1997. (IX.30.) kormányhatározata szerzői jogi szabályaink átfogó felülvizsgálatáról
3. 1999. évi ...törvény a szerzői jogról (tervezet)
4. Licensing Digital Resources: How to avoid the legal pitfalls
5. Zöld könyv a könyvtárak szerepéről korunkban. Az Európai Bizottság Kulturális, Ifjúsági, Oktatási és Médiabizottságának jelentése (1998. június 25.)
6. *Barbara Schleihaugen* (EBLIDA): Új fejlemények a szerzői jog területén Európában, és hatásuk a könyvtárakra
7. Az ECUP állásfoglalása az elektronikus dokumentumok használóinak jogairól
8. Szerzői joggal kapcsolatos webhelyek címjegyzéke
9. What is EBLIDA?
10. EBLIDA Hot News
11. Information Europe Magazine
12. *Tuula Haavisto* előadásának fíliái
13. Értékelő lap

A szemináriumot *Eckhard Jaedtke*, az Európai Bizottság Magyarországi Delegációjának helyettes vezetője nyitotta meg.

A műhelybeszélgetés keretében *Tuula Haavisto* projektmenedzser beszélt az Európai Unió és a szerzői jogok törvényi szabályozásának kapcsolatáról, illetve az EBLIDA e területen végzett tevékenységéről, programjairól, majd rátért a különböző partneri szerepek bemutatására a szerzői jog alkalmazásában, illetve az elektronikus környezettel kapcsolatos új szerzői jogi problémákra.

A szeminárium második napján először *Ficsor Mihály* (Magyar Szabadalmi Hivatal) beszélt a készülő magyar szerzői jogi törvény tervezetéről, majd *Gyertyánfy Péter* (Artisjus) szólt a közös jogkezelő szervezetek és a könyvtárak együttműködésének lehetőségeiről.

Cserba Veronika (Magyar Szabadalmi Hivatal) a szerzői jogi jogalkotás nemzetközi trendjeit ismertette, majd két gyakorló könyvtáros, *Fonyó Istvánné* (BME Könyvtár és Tájékoztató Központ) és *Moldován István* (BKE Központi Könyvtára) a szerzői jog könyvtári hatásairól beszélt. *Moldován István* előadásával már bevezette *Verebics János* jogásznak az elektronikus dokumentumokkal és az internet szerzői jogi kérdéseivel foglalkozó előadását.

A szeminárium előadásának és egyéb anyagainak megjelentetését a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* szerkesztősége vállalta. A résztvevők javasolták az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, hogy hozzanak létre egy állandó munkacsoportot a szerzői jog könyvtári alkalmazása kapcsán felmerülő kérdések gondozására.

Koreny Ágnes

(Európai Bizottság Magyarországi Delegációja)

Az ECUP állásfoglalása az elektronikus dokumentumok használóinak jogairól és a méltányos gyakorlatról (1998. december 15.)

I. Bevezetés

Ez az állásfoglalás az Európai Szerzői Jogi Felhasználói Fórum (ECUP) irányító csoportja a használói jogokról folytatott megbeszéléseinek eredménye az elektronikus szerzői jogok területén. Az ECUP harminckilenc könyvtári egyesületet tömörít, amelyek az EBLIDA teljes jogú tagjai.

E dokumentum célja, hogy ismertesse és megindokolja a szerzői jogi védelem alá eső művek jogszerű felhasználását egyének és könyvtárak által az elektronikus környezetben. Célja, hogy véleménycserét indítson el a szerzői jog tulajdonosaival, és támpontként szolgáljon a tájékoztató szakemberek számára (1. táblázat).

Az egyensúlyt fenn kell tartani

Európa könyvtárai minden évben szolgáltatások egész sorát nyújtják több millió kutató, diák és a széles közönség számára. E szolgáltatásokat a nemzeti szerzői jogi előírásokkal összhangban biztosítják. Az új technológiák lehetővé teszik, hogy a szolgáltatások a korábbiaknál hatékonyabban legyenek. A könyvtárak felismerték, hogy az új technológiák, különösen az a lehetőség, hogy segítségükkel a szerzői jogi védelem alá eső műveket nagyon könnyen lehet másolni, elbizonytalanítják a szerzői jog tulajdonosait abban a tekintetben, hozzájutnak-e jogos járandóságaikhoz.